

Par Cēsu kaujām Ukrainas kontekstā

Aprīl 103 gadi kopš Cēsu kaujām, notikuma, kas ļāva nosargāt jaundibināto Latvijas valsti, un šīs kaujas bija, ir un būs vēsturnieku uzmanības centrā.

Vēsturnieks Jānis Šiliņš atzīst, ka diskusijas, pētījumi turpināsies vēl ilgi: “Nezinu, vai pienāks brīdis, kad varēs teikt - nu viss ir izpētīts, izdiskutēts, izanalizēts. Lai arī ļoti daudzi dokumenti, īpaši no vācu puses, gājuši bojā, vienmēr iespējams kādos arhīvos atrast jaunus dokumentus, kas paver plašākas iespējas jaunām interpretācijām, jauniem faktiem, atklājumiem. Domāju, par Cēsu kaujām nākotnē vēl varēs daudz rakstīt, būs dažādi viedokļi, uzskati, un, visticamāk, nebūs viena, visiem pieņemama skaidrojuma.”

Pagrieziena punkts

Pēc vēsturnieka teiktā Cēsu kaujas ir pagrieziena punkts Neatkarības karā, tās apturēja Vācijas plānus. Vācija tikko bija zaudējusi 1.pasaules karu, tāpēc nevēlējās atzīt sakāvi austrumu frontē un saskatīja Baltijā iespējas risināt savas ekonomiskās, sociālās problēmas. Cēsu kaujas bija kulminācija, kurā Vācija spēra soli šo savu interešu realizācijā, bet iecere tika apturēta, un vēsture pagriezās citā virzienā.

Vēsturnieks Gints Apals pērn notikušajā diskusijā norādīja, ka Cēsu kaujas ir svarīgas tieši no lokālā viedokļa: “Tā ir vienīgā reize 20.gadsimtā, kad Cēsis un Cēsu apkārtnē iegūst starptautisku nozīmi caur šīm kaujām un to iznākumu. Proti, šo kauju iznākums lielā mērā nosaka visa reģiona nākotni. Pirmkārt, gan Latvija, gan Igaunija izveido jaunu sociāli ekonomisko modeli, otrkārt, Cēsu kaujas lielā mērā nosaka Latvijas un Igaunijas starptautisko stāvokli nākotnē. To, kā šīs divas mazās valstis “peldēs” starptautiskajos ūdeņos turpmākajās divās desmitgadēs. Proti, tās būs divas mazas valstis, kas cenšas būt neitrālas, kas par saviem ienaidniekiem uzskata gan Vāciju, gan Padomju Krieviju, cenšas distancēties no abām, cer uz Rietumeiropas valstu militāru un politisku atbalstu, tādā veidā lolojot ilūzijas, ka izies caur Otrā pasaules kara vētrām, kas, protams, neizdodas. Tas parāda, ka mazas valstis, cenšoties palikt neitrālas, nostāda sevi konfrontācijā ar diviem lielākajiem reģiona spēkiem, un tas ir liels motīvs turpmākajai Latvijas drošības un ārpolitikas attīstībai.”

Asociācijas ar Ukrainu

Lasot vēsturnieku pētījumus par Cēsu kaujām, ir saskatāma zināma līdzība ar notiekošo Ukrainā. Lielā mērā Cēsu kauju iznākumu un politisko dinamiku nosaka Antantes militāro un po-

litisko pārstāvju iesaiste konflikta risinājumā, un arī šobrīd Ukrainas uzvarā ir svarīgs ārvalstu atbalsts.

J. Šiliņš norāda, ka Cēsu kaujās tika sagrauti Vācijas ģenerāļa Rīdigerera fon der Golca Baltijas iekarošanas plāni un tā kļuva par vācbaltiešu militāro vienību lielāko sakāvi Neatkarības kara laikā.

“Ne velti militārajā zinātnē nozīmīga vieta ir militārajai vēsturei, un virsniekiem tiek mācīts par pagātnes kaujām,” saka vēsturnieks. “Vienmēr ir kādas līdzības ar mūsdienām, un Cēsu kauju kontekstā tiešām var vilkt līdzības ar Krievijas iebrukumu Ukrainā. Pirmkārt, ir ārvalstu palīdzība Latvijai, bet arī bez tās gan fon der Gols, gan tagad Putins piedzīvotu zaudējumu, tiesa, ar daudz lielākiem zaudējumiem uzvarētāju pusē. Rietumu palīdzība gan toreiz, gan tagad palīdz samazināt upuru skaitu un paātrina procesu kopumā. Patiesībā paralēles var vilkt daudzas: pirmkārt, kaujas notiek samērā plašā teritorijā ar salīdzinoši maziem spēkiem; otrkārt, gan tolaik vācu puse, gan šobrīd Krievijas puse Ukrainā ir ļoti slikti izplānojusi šo operāciju, ļoti vāji izmanto izlūkošanas datus. Gan latviešiem un igauņiem tolaik, gan ukraiņiem tagad ir dzīvā spēkā pārsvars, bet atpakaļ tehniskais nodrošinājums, īpaši smagais bruņojums, aviācija. Svarīgs arī psiholoģisks noskaņojums, jo gan latviešiem un igauņiem pirms 103 gadiem, gan ukraiņiem tagad tā ir cīņa par izdzīvošanu un zaudējuma gadījumā sekas būtu ļoti dramatiskas nācīgas tālākās attīstības perspektīvā. Redzam, ka ļoti liela nozīme ir karavīru motivācijai, kas ir pat svarīgāka par ieročiem. Jo kaujas uzvar ne jau lielgabali vai tanki, bet cilvēki, kuri tos izmanto.”

Cēsu kauju nozīme

Uz jautājumu, vai Cēsu kauju nozīme ir apzināta, J. Šiliņš atzīst, ka arī te ir diskusijas: “Katra paaudze dod savu vērtējumu, un laikabiedri, kuri bija piedalījušies Cēsu kaujās, līdz Ulmaņa apvērsumam uzskatīja, ka šī bijusi galvenā Brīvības cīņu kauja, un tā bija vienīgā un galvenā svētku diena kalendārā. Kārlis Ulmanis to pārcēla uz 11.augustu, atzīmējot brīdi, kad 1920.gadā noslēdzās Neatkarības karš un tika parakstīts mierlīgums starp Latvijas Republiku un Padomju Krieviju. Šobrīd galvenais datums ir 11.novembris, ko uzskatām par Neatkarības kara galveno dienu.

Šis ir politisks jautājums, bet man patiktu, ja svinētu gan 22.jūniju, gan 11.novembri. Esmu priecīgs, ka Cēsis ik gadu cenšas atzīmēt 22.jūniju, lai gan līdz Igaunijai mums vēl tālu, viņiem šai dienai ir pavisam cits statuss, viņi to uzskata par lielāko uzvaru savas armijas pastāvēšanas vēsturē. Latvijā Cēsu kaujas, manuprāt, šobrīd ir 11.novembra ēnā, bet prieks, ka cēsnieki nepadodas.”

Sargāt savu zemi

Ilgus gadus Nacionālo bruņoto spēku topošajiem instruktoriem par Latvijas kara vēsturi stāstīja Jānis Liepkalns, akcentējot arī Cēsu kaujas, to nozīmi. Šobrīd viņš ir atvaļinājies no dienesta bruņotajos spēkos un kā brīvprātīgais sniedz savu atbalstu Zemesardzes 27.kājnieku bataljonā.

Jautāts par Cēsu kauju nozīmi, par kodu, kas ielikts tajās, par to, kas mudināja pušus un vīrus ņemt ieroci un iet kaujā, kuras iznākums nebija paredzams, J. Liepkalns norāda, ka grūti dažos vārdos raksturot šo kodu: “Es vispirms gribētu atsaukties uz filmu “Strēlnieku zvaigznājs”, kur

viens no strēļkiem emocionāli un krāsaini stāsta par viņu motivāciju kauties. Galvenā doma – atdarīt vāciešiem to pāridarījumu, ko viņi nodarījuši viņa vecākiem un vecvecākiem. Viņš saka apmēram tā - kamēr biju puika, es neko nevarēju, bet, kad dabūju šauteni rokā, sapratu – nu es jums parādīšu! Viņi gāja kaujā ar prieku, smaidu, nebaudoties no nāves, un šī strēļku dzīvesziņa redzama arī Cēsu kauju puīšu un vīru attieksmē.”

Viņš atzīst, ka tolaik tika kultivēts, ka vāci latviešiem ļoti nodarījuši pāri, ka 700 gadus esam bijuši zem viņu jūga, lai gan pēc šī brīža informācijas, vēsturnieku atzinumiem tas tomēr neatbilst patiesībai. To kultivēja gan Krievijas cariskā valdība, gan vēlāk arī Kārlis Ulmanis, ka viss vāciskais ir sliktas jānoārda.

Bet doma par to, ka jānosargā sava tikko izveidotā valsts?

“Šādas domas, pieļauju, bija tai sabiedrības inteliģentajai daļai, kas aizdomājās tādās katego-

rijās. Viņiem bija skatījums par savu valsti, ka Latvija varētu būt neatkarīga, bet vienkāršajiem cilvēkiem tas vairāk bija vērst uz materiālo pusi. Par ko nu katrs gāja cīnīties: cits par ģimeni, cits par savu sētu, kāds par savu zirgu, kas bija liela vērtība. Domāju, lielai daļai domas par neatkarīgu Latviju nebija, nezin vai viņi domāja tādās kategorijās. Tolaik karotājiem mājā bija saimniecība, vecāki, kādam sieva, bērni, viņiem bija vērts cīnīties par savu tēvu tēvu zemi, par savu māju. Jāteic, zināmā daļā šis kods nav mainījies arī šodien. Zemessardzē esmu klāt, uzņemot jaunus zemessargus, un nereti nāk pāri – vīrs un sieva. Kad jautāju, kā var apvienot visus pienākumus, jo mājās gandrīz katram ir saimniecība, viņi saka - mēs vismaz varēsim aizstāvēt savas mājas. Kā redzam, nekur tālāk neesam tikuši, tā ir tā patiesā vērtība. Zeme, savas tēvu mājas, un tikai tad nāk domas par valsti, valdību, prezidentu.”

Šogad – baltie ziedi

Cēsnieki Cēsu kauju dalībniekus, kuri iesaistījās pilsētā pēc 22.jūnija uzvaras pār Landesvēra armiju, sveica ar baltiem ziediem, tā vēsta vēstures liecības. Svinot Cēsu kauju 103. gadadienu, šogad 22.jūnijā Vienības laukumā pie Uzvaras pieminekļa cēsnieki un viesi aicināti visas dienas garumā kopīgi veidot baltu ziedu paklāju.

Cēsu kauju atceres dienā, 22.jūnijā, piemiņas brīži un ziedu

nolikšana būs arī pie citām piemiņas vietām novadā.

Pirms pandēmijas gados 22.jūnijā Cēsīs notika plaši pasākumi, to rīkošanā aktīvi iesaistījās arī cēsnieks Renārs Sproģis. No sākuma bija dažādu karavīru klubu Cēsu kauju rekonstrukcijas izspēle, kas ar laiku pārauga interesantos teatros uzvedumos, kas kulminēja kauju simtgadē ar grandiozu priekšnesumu. Šogad R.Sproģis savā feišbuka profilā ielicis vēstījumu: “Šogad izlēmju neorganizēt. Kādēļ? Manuprāt,

agresijas mums apkārt daudz par daudz un nākotnes neziņa ir tik liela, ka pasākumu ap tēmu KARŠ sabiedrība vismazāk vēlas baudīt. Varbūt nākamgad, ja ne, tad uz kauju 105. gadadienu noteikti atkal kaut ko organizēšu.

Šogad aiznesīšu ziedus uz Lejas kapiem latviešu puikām, kas krita Cēsu kaujās, un baltvāciešu zēniem uz Vācu kapiem, kuri krita no latviešu lielinieku rokām.

Lai miers virs zemes un mūsu prātos!”

Brīvības cīņas, Neatkarības karš vai Atbrīvošanas karš

Runājot par 1919.gada cīņām, tās tiek dēvētas dažādi. Vieni runā par Brīvības cīņām, citi – par Neatkarības karu, dzirdēts arī formulējums Atbrīvošanas karš.

Vikipēdijā minēts - Latvijas brīvības cīņas jeb Latvijas Neatkarības karš, Nacionālajā enciklopēdijā lasām: “Neatkarības kara rezultātā Latvijas armija ar militāriem līdzekļiem bija izcīnījusi valsts neatkarību.”

Vēsturnieki dažādi skaidro šos nosaukumus, publiskajā telpā nosaukumi mainās, vadoties no tā, kura vēsturnieka viedoklis izskan plašāk.

Diskusijā “Cēsu kaujas – daudzšķautņainais ceļš uz uzvaru”, kas Cēsīs notika pērn 22.jūnijā, vēsturnieks Gints Apals atgādināja, ka Latvijas Satversmē joprojām rakstīts: “Latvijas tauta izcīnīja savu valsti Brīvības cīņās.” Viņš saka: “Mani dažreiz pārsteidz, ka vēsturnieki no šī jēdziena vairās, bet svarīgi ņemt vērā, ka Brīvības cīņas ir ietilpīgāks jēdziens. Tas ietver gan sociālos konfliktus, gan etniskos konfliktus, kamēr Neatkarības karš to sašaurina līdz Kārļa Ulmaņa pagaidu valdībai un tautas padomei lojālo vienību cīņai pret visiem ienaidniekiem par šo divu varas struktūru nostiprināšanu.”

Vēsturnieks Jānis Šiliņš atklāja, ka centies izsekot, kurā brīdī radās Neatkarības karš, kad bija Brīvības cīņas, kad – Atbrīvošanas karš: “Analizējot to, ko Latvijas armijas virsnieki rakstīja 20.-30. gados, izkristalizējas visi trīs šie posmi. Brīdis

līdz Cēsu kaujām un tās ieskaitot vēl ir Brīvības cīņu posmā. No brīža, kad Latvijas pagaidu valdība nokļūst Rīgā un beidzot izveidojas situācija, kad ir teritorija, kurā ir valdība un kur nav svešu karaspēku, kas šo valdību varētu gāzt, sākas Latvijas Atbrīvošanas karš. Tas viss kopā ir Latvijas Neatkarības karš. Brīvības cīņas ir process, kam nav sākuma un nav beigu, bet karš ir process, kurā ir sākums un beigas.”

Lappusi sagatavojis
JĀNIS GABRĀNS

Projektu finansē
Mediju atbalsta fonds
no Latvijas valsts
budžeta līdzekļiem

MAF
Mediju atbalsta fonds

Mediju atbalsta fonda ieguldījums no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem. Par saturu atbild projekta īstenotājs izdevniecība SIA Cēsu Druva”.